

VIỆN HÀN LÂM KHOA HỌC XÃ HỘI VIỆT NAM
HỌC VIỆN KHOA HỌC XÃ HỘI

BIÊN THỊ QUỲNH NGA

**HỆ THỐNG THỂ LOẠI TRUYỀN THỐNG
TRONG *THƠ MỚI* 1932 - 1945**

CHUYÊN NGÀNH: VĂN HỌC VIỆT NAM

MÃ SỐ: 62.22.34.01

LUẬN ÁN TIẾN SĨ VĂN HỌC

NG- ỒI H- ỚNG DẪN KHOA HỌC:

1. PGS.TS. PHAN TRỌNG TH- ỚNG
2. PGS.TS. L- U KHÁNH THƠ

HÀ NỘI - 2013

LỜI CAM ĐOAN

Tôi xin cam đoan đây là công trình nghiên cứu của riêng tôi. Các số liệu, kết quả nêu trong luận án là trung thực và chưa từng được ai công bố trong bất kỳ công trình nào khác.

Tác giả luận án:

Biện Thị Quỳnh Nga

MỤC LỤC

MỞ ĐẦU	1
1. Lý do chọn đề tài	1
2. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu.....	2
3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu	2
4. Phương pháp nghiên cứu.....	3
5. Đóng góp mới của luận án	3
6. Cấu trúc của luận án.....	3
CHƯƠNG 1: TỔNG QUAN VẤN ĐỀ NGHIÊN CỨU.....	5
1.1. <i>Thơ mới</i> 1932 - 1945 từ phương diện thể thơ trên lịch trình nghiên cứu suốt hơn tám thập kỷ qua	5
1.2. Vấn đề nghiên cứu các thể thơ truyền thống trong <i>Thơ mới</i> 1932 - 1945	8
CHƯƠNG 2: VỊ THẾ VÀ VAI TRÒ CỦA CÁC THỂ THƠ TRUYỀN THỐNG TRONG <i>THƠ MỚI</i> 1932 - 1945	15
2.1. Nhìn chung về loại hình <i>Thơ mới</i> 1932 - 1945	15
2.1.1. <i>Hiện tượng Thơ mới</i> 1932 - 1945 trong lịch sử thơ ca dân tộc	15
2.1.2. <i>Loại hình Thơ mới</i> 1932 - 1945, nhìn từ góc độ thể thơ	24
2.2. Vị thế của các thể truyền thống trong “bảng” thể thơ của <i>Thơ mới</i>	35
2.2.1. <i>Một vài giới thuyết về thể thơ truyền thống trong Thơ mới</i>	35
2.2.2. <i>Tỉ lệ, dung lượng, số lượng và dạng thức tồn tại của các thể truyền thống trong Thơ mới</i> 1932 - 1945	37
2.2.3. <i>Khả năng lôi cuốn độc giả của các thể thơ truyền thống trong sự “cạnh tranh” với các thể khác của Thơ mới</i> 1932 - 1945	41
2.3. Vai trò của các thể thơ truyền thống đối với <i>Thơ mới</i> 1932 - 1945	43
CHƯƠNG 3: CHỨC NĂNG VÀ NỘI DUNG CÁC THỂ THƠ TRUYỀN THỐNG TRONG <i>THƠ MỚI</i> 1932 – 1945.....	45
3.1. Khái luận về chức năng và nội dung của các thể thơ	45
3.2. Các thể truyền thống trong lịch sử thơ ca dân tộc trước <i>Thơ mới</i>	46
3.2.1. <i>Các thể truyền thống thuộc hệ thống thể thơ du nhập</i>	46
3.2.2. <i>Các thể truyền thống thuộc hệ thống thể thơ thuần Việt</i>	51
3.3. Đặc trưng chức năng và nội dung các thể truyền thống trong <i>Thơ mới</i>	58

3.3.1. Các thể truyền thống thuộc hệ thống thể thơ du nhập	58
3.3.2. Các thể truyền thống thuộc hệ thống thể thơ thuần Việt.....	78
3.3.3. Những thành công và bất cập về chức năng và nội dung của các thể truyền thống trong Thơ mới 1932 - 1945 (thay cho tiểu kết)	97
CHƯƠNG 4: THI PHÁP CÁC THỂ THƠ TRUYỀN THỐNG TRONG THƠ MỚI	
1932 – 1945	101
4.1. Thi pháp và thi pháp các thể thơ	101
4.2. Thi pháp các thể truyền thống trong lịch sử thơ ca dân tộc trước <i>Thơ mới</i>	103
4.2.1. Các thể truyền thống thuộc hệ thống thể thơ du nhập	103
4.2.2. Các thể truyền thống thuộc hệ thống thể thơ thuần Việt.....	106
4.3. Thi pháp các thể truyền thống trong <i>Thơ mới</i>	111
4.3.1. Các thể truyền thống trước những thử thách của thời đại <i>Thơ mới</i>	111
4.3.2. Thi pháp các thể truyền thống du nhập trong <i>Thơ mới</i>	111
4.3.3. Thi pháp các thể truyền thống thuần Việt trong <i>Thơ mới</i>	125
4.3.4. Những thành công và bất cập về thi pháp của các thể truyền thống trong <i>Thơ mới</i> 1932 - 1945 (thay cho tiểu kết).....	143
KẾT LUẬN	147
TÀI LIỆU THAM KHẢO	
PHỤ LỤC	

DANH MỤC CÁC KÝ HIỆU, CÁC CHỮ VIẾT TẮT

LB : Lục bát

STLB : Song thất lục bát

HN : Hát nói

ĐL : Đường luật

CP : Cổ phong

Nxb : Nhà xuất bản

Tr : Trang

TP : Thành phố

[] : Cách chú thích tài liệu trích dẫn: số thứ tự tài liệu tham khảo đứng trước, số trang đứng sau. Ví dụ: [83, 53] nghĩa là số thứ tự của tài liệu trong mục *Tài liệu tham khảo* là 83, nhận định trích dẫn nằm ở trang 53 của tài liệu này.

MỞ ĐẦU

1. Lý do chọn đề tài

1.1. *Thơ mới* 1932 - 1945 là cuộc cách tân (có người gọi là cuộc “cách mạng”) thắng lợi lớn về thơ, đánh dấu một bước ngoặt lớn trong lịch sử thơ ca và văn học dân tộc. Những đóng góp của nó cho quá trình hiện đại hoá thơ ca nói riêng và văn học dân tộc nói chung là khó có thể thay thế. *Thơ mới* 1932 – 1945 (từ đây trở đi gọi tắt là *Thơ mới*) đã được nghiên cứu nhiều. Tuy nhiên, không phải mọi vấn đề của *Thơ mới* đã được / “bị” khai thác cạn kiệt. *Thơ mới* vẫn còn sức hấp dẫn lớn và chờ đợi những tìm hiểu, khám phá, luận giải mới. Xung quanh vấn đề đánh giá thành tựu của *Thơ mới* (xét về mặt thể loại) cũng như của cả phong trào thơ (xét về mặt “khuyh khương”, “tổ chức”) vẫn còn tồn tại nhiều ý kiến không thống nhất... *Thơ mới* cho đến nay vẫn là một hiện tượng độc đáo của thơ Việt cần phải được tiếp tục nghiên cứu, nhất là trên phương diện loại hình - thể loại.

1.2. Việc nhận chân giá trị cũng như bản chất của *Thơ mới* có thể được tiến hành khảo sát, xác định trên nhiều phương diện và bằng nhiều con đường khác nhau. Chúng tôi chọn hướng tiếp cận *Thơ mới* từ phương diện thể loại, đặc biệt ở đây là những thể thơ truyền thống (bao hàm cả các thể thơ du nhập và các thể thơ thuần Việt), vì nhận thấy đây vừa là chỗ đem lại vinh quang cho thơ Việt suốt cả một quá trình dài hàng nghìn năm, vừa là chỗ dễ gây ngộ nhận cho không ít độc giả (tưởng rằng *Thơ mới* là một sự phủ định truyền thống), từ đây cung cấp một cái nhìn sâu hơn, khoa học và thoả đáng hơn về đặc trưng loại hình của *Thơ mới*. Mặt khác, tìm hiểu, nghiên cứu văn học theo xu hướng loại hình, thể loại đang là hướng nghiên cứu có nhiều triển vọng và ý nghĩa.

1.3. Trên hành trình phát triển và hiện đại hóa thơ ca dân tộc, sự hiện diện của các thể thơ truyền thống trong một cuộc cách tân vĩ đại về thơ ca (qua hiện tượng *Thơ mới*) thực sự có vai trò và ý nghĩa hết sức quan trọng. Chức năng, nội dung và thi pháp của những thể thơ này trong *Thơ mới* có gì biến đổi không? Nó tồn tại như thế nào trong thế cạnh tranh với các thể thơ hiện đại - “mới”? Đây đang là những câu hỏi mà cho đến nay vẫn chưa có những lời giải thoả đáng. Từ đây, có thể tìm thấy nhiều bài học quý báu cho quá trình đổi mới thơ Việt.

1.4. *Thơ mới* nói chung, các thể thơ truyền thống trong *Thơ mới* nói riêng giữ vị trí quan trọng trong chương trình dạy - học ngữ văn ở các nhà trường phổ thông

và bậc đại học. Thực hiện đề tài này, luận án còn nhằm phục vụ cho việc tham khảo và vận dụng vào dạy - học ngữ văn ở nhà trường (nhất là ở các trường đại học).

2. Đối tượng và phạm vi nghiên cứu

2.1. Đối tượng nghiên cứu

Các thể thơ truyền thống (bao hàm các thể ở cả hai hệ thống thể thơ *du nhập* và *thuần Việt*) trong *Thơ mới* 1932 - 1945.

2.2. Phạm vi nghiên cứu

Luận án chỉ tập trung khảo sát, tìm hiểu **các thể thơ truyền thống** trong *Thơ mới* 1932 - 1945 (các thể khác – các thể “phi truyền thống” hay hiện đại dĩ nhiên luận án vẫn quan tâm nhưng chỉ dùng làm cơ sở để đối sánh).

Văn bản khảo sát chính là tuyển tập *Thơ mới 1932 - 1945, tác giả và tác phẩm* [128]. Ngoài ra, còn một số tài liệu khác được chúng tôi dùng khảo sát thêm, so sánh và đối chiếu, gồm: *Thi nhân Việt Nam* [175], *Việt Nam thi nhân tiền chiến* [95] và 15 tuyển thơ của các tác giả tiêu biểu cho phong trào *Thơ mới* của Nxb Hội Nhà văn, 1995 [129].

3. Mục đích và nhiệm vụ nghiên cứu

3.1. Mục đích nghiên cứu

Luận án khảo sát các thể thơ truyền thống trong *Thơ mới* 1932 – 1945 nhằm làm rõ đặc trưng về cả 3 phương diện (chức năng, nội dung, thi pháp) của từng thể thơ cũng như cả hệ thống thể thơ; xác định vị thế, vai trò của nó trong cấu thành loại hình thơ hiện đại Việt Nam, từ đây có thể có những đề xuất mới cho việc nghiên cứu *Thơ mới* nói riêng, thơ ca dân tộc nói chung trên con đường đi đến hiện đại...

3.2. Nhiệm vụ nghiên cứu

3.2.1. Xác định vị thế và vai trò của các thể thơ truyền thống trong hệ thống thể thơ của *Thơ mới* 1932 - 1945.

3.2.2. Khảo sát, phân tích, luận giải, xác định đặc trưng chức năng và nội dung của các thể thơ truyền thống trong *Thơ mới* 1932 - 1945.

3.2.3. Khảo sát, phân tích, xác định đặc trưng thi pháp của các thể thơ truyền thống trong *Thơ mới* 1932 - 1945.

Cuối cùng rút ra một số kết luận về hệ thống các thể thơ truyền thống trong *Thơ mới* 1932 - 1945.

4. Phương pháp nghiên cứu

Luận án sử dụng và phối – kết hợp nhiều phương pháp nghiên cứu khác nhau. Trước hết là *phương pháp loại hình* – và đây cũng là quan điểm cơ bản của tác giả luận án trong nhìn nhận vấn đề. Phương pháp loại hình giúp cho việc đối sánh, phân định và nhận diện đặc trưng các hệ thống thể thơ theo từng loại hình thơ / loại hình văn học một cách khoa học. Một số *phương pháp của thi pháp học* cũng được luận án chú trọng vận dụng vì đây chính là chìa khoá nhằm giải mã “thể loại” và đặc trưng các thể thơ trên ba phương diện cơ bản của nó: chức năng, nội dung và thi pháp.

Các phương pháp khác được vận dụng trong luận án đều giữ vai trò riêng: *Phương pháp thống kê – miêu tả* được vận dụng để khảo sát, thống kê, miêu tả với những con số cụ thể; *phương pháp phân tích – tổng hợp* giúp cho việc chi tiết hoá, phân tích và tổng hợp các dữ kiện; *phương pháp lịch sử* giúp cho việc xác định quá trình hình thành, phát triển của các thể thơ truyền thống theo lịch sử; *phương pháp cấu trúc – hệ thống* giúp cho việc hệ thống hoá và nhìn các thể thơ theo những tập hợp mang tính chỉnh thể của quá trình văn học,...

Trong quá trình triển khai thực thi đề tài, luận án còn vận dụng nhiều thao tác cần thiết của khoa học nghiên cứu văn học (như: phân tích, so sánh, đối chiếu, mô hình hoá, v.v...).

5. Đóng góp mới của luận án

Luận án là công trình đầu tiên tập trung nghiên cứu đặc trưng chức năng, nội dung và thi pháp của các thể thơ truyền thống trong *Thơ mới* 1932 - 1945 với một cái nhìn hệ thống; từ đây xác định vị thế, vai trò, vận mệnh và sức sống của các thể thơ này trong thơ Việt Nam hiện đại.

Kết quả nghiên cứu của luận án góp phần khẳng định con đường đi đến hiện đại của thơ ca dân tộc rõ ràng không phải là con đường tách rời, cắt mạch với truyền thống. Sức mạnh của các yếu tố mang giá trị của truyền thống vẫn có thể tạo nên thành tựu mới nếu biết phát huy và làm mới nó.

Kết quả của luận án có thể dùng làm tài liệu tham khảo, giúp cho việc dạy - học văn học trong nhà trường và tiếp nhận *Thơ mới*, thơ hiện đại được tốt hơn.

6. Cấu trúc của luận án

Ngoài *Mở đầu*, *Kết luận* và *Tài liệu tham khảo*, nội dung chính của luận án được triển khai trong bốn chương:

Chương 1: Tổng quan vấn đề nghiên cứu

Chương 2: Vị thế và vai trò của các thể thơ truyền thống trong Thơ mới 1932 - 1945
Chương 3: Chức năng và nội dung của các thể thơ truyền thống trong Thơ mới 1932 - 1945
Chương 4: Thi pháp các thể thơ truyền thống trong Thơ mới 1932 - 1945.

Chương 1

TỔNG QUAN VẤN ĐỀ NGHIÊN CỨU

1.1. *Thơ mới* 1932 - 1945 từ phương diện thể thơ trên lịch trình nghiên cứu suốt hơn tám thập kỷ qua

Vấn đề nghiên cứu thể loại nói chung và các thể thơ nói riêng trong phong trào *Thơ mới* đã được đề cập từ rất sớm. Ngay từ khi mới ra đời, *Thơ mới* trước hết được nhìn nhận ở góc độ thể loại, được hiểu là thơ “tự do” (theo nghĩa là một “lối thơ” hay “thể thơ”) nhằm phân biệt, đối lập với những bài thơ làm theo hình thức thơ luật Đường một cách gò bó, khuôn sáo, xuất hiện không ít trên báo chí công khai thời bấy giờ. Phan Khôi trong bài *Một lối thơ mới trình chánh giữa làng thơ* (1932) xác định đó là lối thơ “đem ý thật có trong tâm khảm tả ra bằng những câu có vần mà không phải bó buộc bởi những niêm luật gì hết” [85, 53]. Được Phan Khôi khơi mào, các tác phẩm *Thơ mới* liên tục được in ra, các báo ở hai miền đã cho đăng các bài “bút chiến” tranh luận *Thơ cũ - Thơ mới*, phê bình *Thơ mới*. Các bài viết tham gia tranh luận đã được tập hợp khá đầy đủ trong cuốn *Tranh luận văn nghệ thế kỷ XX* [131]. Nhìn chung, cái đích lớn nhất mà cuộc tranh luận hướng đến là nhằm đi tìm và xác lập diện mạo lối “thơ mới”. Lúc đầu, *Thơ mới* được xác định bằng cách đối sánh với các thể thơ cũ để tìm ra khuôn vần, nhạc điệu và hình thức của các thể thơ mới. Khi *Thơ mới* đang trên hành trình vận động của nó (vài năm đầu của thập niên 40 - thế kỷ XX), ngoài các ý kiến ngắn về *Thơ mới* tiếp tục xuất hiện trên báo chí, có hai công trình nổi bật là *Việt Nam văn học sử yếu* (1941) của Dương Quảng Hàm [59] và *Thi nhân Việt Nam* (1942) của Hoài Thanh - Hoài Chân [175]. Dương Quảng Hàm bước đầu khảo cứu âm luật và thể cách của *Thơ mới*. Đặc biệt, Hoài Thanh - Hoài Chân với *Thi nhân Việt Nam*, nhất là bài viết *Một thời đại trong thi ca*, đã tỏ ra rất nhạy cảm, xác đáng trong tinh tuyển, tổng duyệt, tổng luận thể nào là *Thơ mới*, trong đó có vấn đề các thể thơ. Vấn đề các thể thơ của *Thơ mới*, tuy chưa được Hoài Thanh - Hoài Chân đi sâu khảo sát (hai ông tập trung nhiều hơn về cái tôi của *Thơ mới*), nhưng những ý kiến của các ông rất có ý nghĩa.

Từ sau Cách mạng tháng 8 năm 1945, *Thơ mới* cũng như việc nghiên cứu *Thơ mới* trải nhiều thăng trầm. Ở miền Bắc, do thực tiễn, nhiệm vụ cách mạng đặt ra cho văn nghệ nói chung và cái nhìn về văn học lãng mạn chưa được “cởi trói”, việc nghiên cứu *Thơ mới* còn ít, sự đánh giá *Thơ mới* chưa thỏa đáng, nhất là về nội dung